

Kako pobijediti 'vehabizam'?

Ahmet Alibašić

(Nelektorirana verzija teksta objavljenog u *Preporodu*, 15. 12. 2006, str. 16 i 48.)

Naša javnost u posljednje vrijeme intenzivno je zaokupljena raspravom o 'vehabizmu'. Nacin na koji se ona uglavnom vodi mnoge odvraca od uzimanja učešća u njoj. Tekst profesora Fikreta Karcica o islamskoj tradiciji Bošnjaka, objavljen u *Preporodu* od 1. decembra 2006. predstavlja jedan drugaciji, konstruktivan pristup ovom pitanju. U nadi da će doprinijeti takvom pristupu ovom pitanju, prije svega *unutar* Islamske zajednice, ovdje iznosim nekoliko svojih razmišljanja o ovoj temi. Da situacija nije kakva jeste bilo bi nepotrebno da napomenem da mi nije cilj minimizirati problem niti biti 'vehabijski' advokat jer su me neki od njih odavno proglasili orijentalistom. Sad se, evo, izlažem riziku da budem neshvacen i od druge strane.

Prvo, definirajmo 'vehabizam' i ponudimo svoje rješenje. Iako se rasprave o 'vehabizmu' u nas vode već neko vrijeme, a u cilju odbrane 'bosanskog islama', još niko nije pokušao definirati 'vehabizam'. Tako je jedino moguće da se 'vehabizam' u nas koristi kao etiketa za sve što je vjerski drugacije a nama neprihvatljivo. Zato ovdje ustrajavam na korištenju ovog termina pod navodnicima. Prije rata je profesor Enes Karic objavio odličan tekst o islamskom fundamentalizmu Prokrustove postelje. Taj tekst nije mnogo izgubio na aktuelnosti. Samo pojam 'fundamentalizam' treba zamijeniti 'vehabizmom' pa da imamo antologijski tekst «'Vehabizam' Prokrustove postelje».

Ova definicija je važna jer bi nam pomogla da vidimo u čemu je zapravo problem. Kad jednom pokušamo definirati 'vehabizam', kao što smo, evo, počeli definirati 'islamsku tradiciju Bošnjaka' tek ćemo onda uvidjeti koliko je zapravo kompleksan fenomen o kome govorimo i koliko je uopšte ovaj termin odgovarajući. Ustvari, neki će biti dobro iznenađeni činjenicom da ni sami nisu baš tako revnosni 'bosanski muslimani', a neki će primjetiti i elemente 'vehabizma' u svom manifestiranju vjere jer, primjerice, spajaju namaze na putu, ne klanjaju 20 rekata teravije, nisu zvali lokalnog imama da im prouci mevlud kad su uselili u novi stan, ne sjede u džematu dok mujezin ne završi sa zikrom, ne klanjaju šesnaest rekata džume-namaza, nisu baš maturidije u akaidu, itd. Zato je dobro da smo u IZ počeli da pravimo razliku među ljudima koji su etiketirani kao 'vehabije', a još je važnije da su i oni sami počeli glasno da govore šta misle o onima koji šire govor mržnje i koriste nasilje u nametanju svojih drugacijih stavova. A to bi trebala biti crvena crta i lakmus test za prihvatljivost ideja i pokreta u BH društvu. Nadati se da ćemo na kraju procesa identificirati one koji su stvarno problem. Kad bolje upoznamo skupine koje obično nazivamo 'vehabijama' shvatamo da postoje velike razlike među njima i da stvarnu opasnost za naše društvo predstavlja samo mali broj ekstremista. To ne znači da oni ne mogu napraviti mnogo štete, posebno one medijske. IZ takve osobe i grupe može pokušati odvratiti od njihovih ideja, a javnost upozoriti na njih. Više od toga teško da može.

Drugo, 'vehabizam' nije ozbiljna prijetnja Islamskoj zajednici i islamu u BiH. 'Vehabije' danas nisu prijetnja jer: 1) IZ nije nikad bila jača nego danas: ni kadrovski ni institucionalno, ni finansijski, 2) 'vehabizam' je svoj vrhunac u BiH doživio između 1996. i 2000. i ko je pratio aktivnosti 'vehabija' tad zna da su one od tada značajno umanjene, 3) radikalni vjerski stavovi ne mogu izdržati test vremena u slobodnom društvu u smislu da postanu glavni tok islamske prakse. To je temeljno uvjerenje sunnija.

Trece, gdje su 'bosanski muslimani'? Ako 'vehabije' nisu ozbiljna unutarnja prijetnja islamu u BiH to ne znači da je nema. Čini se da najveća opasnost po naše džamije i džemate dolazi od steriliziranog, formaliziranog, denormativiziranog islama svedenog na kulturu i običaje naših dragih deda i nena, slobodne aktivnosti i koncerte; islama koji ne odgovara na unutarnji nemir i zapitanost mladih i starih u BiH. Svi koji misle da ima puno 'vehabija' prave zamjenu teza. To je zapravo privid: nema puno 'vehabija' u našim džamijama već ima malo 'bosanskih muslimana', pa onda ono malo 'vehabija' čine 80% džemata, a zapravo ih je svega pet-šest. Pravo pitanje nije otkud ovoliko 'vehabija?', nego gdje su nam 'bosanski muslimani'?

Cetvrto, kako su 'vehabije' 'uspjele'? Ako mislimo da su 'vehabije' uspjele onda trebamo postaviti ključno pitanje: zašto i kako su 'uspjeli'? Svaka analiza će pokazati da svoj relativni uspjeh 'vehabije' imaju zahvaliti dijelom svojoj organiziranosti, gorljivosti i, jedno vrijeme, finansijama. Ali, ništa od toga nije značajno koliko vakum i slobodni prostor koji smo im mi u IZ prepustili da osvoje. Prirodno je da na slobodnom tržištu ideja različite snage pokušaju osvojiti svaki centimetar slobodnog prostora. (Jednim dijelom, pojava 'vehabija' je i posljedica otvaranja BiH i njenog uključivanja u globalne tokove svake vrste, ali o tome drugom prilikom). Zbog gore recenog, najbolja strategija protiv 'vehabizma' jeste razvijanje autentične islamske misli i veći angažman u radu sa omladinom i drugim relativno zapostavljenim ciljnim grupama muslimana. To, između ostalog, znači tumačenje Kur'ana i Sunneta u skladu sa nekom definiranom islamskom metodologijom, a ne neargumentovano, dogmatsko i slijepo uzimanje prakse za normu. Otuda je važno da konačno dobijemo više referentnih djela iz *usuli fikha* na bosanskom jeziku. Samo autentična islamska misao može misaono poraziti 'vehabizam'. To ne mogu učiniti nikakvi 'ideološki pouzdani' niti 'ideologijski zreli' tekstovi, ma šta to značilo. Islamska zajednica neko vrijeme može svojim odlukama čuvati taj prostor za sebe ali ne dugo. U nas postoji sklonost, valjda po inerciji, da se djeluje restriktivno i represivno, a takvo djelovanje nerijetko ima efekat bumeranga. Ovo je demokratsko društvo gdje se pobjeđuje radom i kvalitetom, a ne zabranama. S represivnim mjerama treba biti oprezan i zato što one mogu odvesti u radikalizaciju ukoliko 'vehabizam' ne bude intelektualno poražen i delegitimiziran.

Uradi li Islamska zajednica svoj posao kako valja ona se ne treba bojati nikakvog pa ni 'vehabijskog' pokreta. Mnogo veća opasnost po 'bosanski islam' je sadašnji odnos nekih od nas prema našim obavezama i misiji. Nema bojazni da će 'vehabije' preuzeti naše džamije, ali zato postoji realna opasnost da naše džamije koje smo ustavom, rezolucijama i drugim aktima 'zaštitili' od 'vehabija' i drugih ostanu prazne poput nekih zapadnoevropskih crkava, jer u njima nismo ponudili odgovore na istinske izazove i prijetnje našega modernog, postmodernog, tranzicionog, postratnog i kakvog sve ne društva koje karakterišu, između ostalog, agnosticizam, materijalizam, hedonizam, konzumerizam, apatija, društvena nepravda, korupcija, i sl. Ekskluzivitet u upravljanju velikim dijelom islamskih poslova koji smo sebi i zakonski priskrbili ima svoje prednosti, ali on sa sobom nosi i odgovornost. Kao što *Elektroprivreda* zbog monopola ima obavezu da svakom domaćinstvu omogući da ima struju, tako i IZ ima obavezu da ponudi odgovore na sva pitanja i duhovne potrebe muslimana i zainteresiranih drugih građana BiH. Također, pomenuti ekskluzivitet od nas zahtijeva posebnu budnost i odgovornost u smislu da imamo sisteme interne kontrole svake vrste – od finansijske do misionarske – jer, evo, ne želimo konkurenciju i kontrolu izvana. Zvučace kao kritiziranje, ali mora se reći da je krajnje vrijeme da IZ konačno ustanovi dobar program rada sa omladinom, da sama počne ili pomogne program rada sa ženama, da umjesto kritiziranja ovog ili onog radija osnuje svoj, da ubrza razvoj i osavremenjivanje nastave u mекtebima i školama, da podigne nivo kvaliteta nastave na svim svojim obrazovnim ustanovama posebno visokoškolskim, da poboljša kvalitet svojih publikacija, da ojača Vjersko-prosvjetnu službu (koja u ovom trenutku ima manje uposlenika nego prosječna katedra na FIN-u), i sl. Uradimo li to, 'vehabizam', ako je ono što se govori, će ostati jedna fusnota u historiji islama u BiH. Ništa više.

Peto, povedimo dijalog sa tim momcima. Pretpostavimo za trenutak da su 'vehabije' opasne i zastranile u vjeri kako se govori. Taktika koja se obično sugerira u 'borbi' protiv njih je, uvjeren sam, pogrešna, neucinkovita i nije u skladu sa islamskom tradicijom u kojoj je ulema vrlo uspješno vodila dijalog sa takvima od Ibn 'Abbasa do savremene uleme u Egiptu. IZ ima kadrove koji mogu islamski utemeljeno dijalogizirati sa 'vehabijama'. Tužno je što se umjesto takvog razgovora svadamo ili ispovijedamo po medijima kojima je prvi cilj tiraž. Ne možemo na 'vehabijska' tumačenja izvora islama i praksu odgovarati ismijavanjem brade i njenim poređenjem sa cetnickim obilježjima, ismijavanjem njihove odjece, potpunim nijekanjem prisustva nikaba u ranijoj bosanskoj praksi i sl. 'Vehabijskom' tumačenju islama treba odgovoriti tumačenjem koje će ponuditi islam kakav mislimo da je Bog htio da ga živimo na ovim prostorima u ovom vremenu, kao što npr. dr. Tarik Ramadan čini. Mi svoju praksu moramo utemeljiti u islamskim izvorima

koristeci neku od priznatih metoda islamske teorije spoznaje ili islamskog prava. Tako shvacen 'vehabizam' može da bude katalizator nove faze i bržeg razvoja naše islamske misli koja u mnogim aspektima kaska za našom praksom. Mi smo došli u situaciju da za mnoge stvari koje u praksi prihvatamo kao islamski prihvatljive nemamo islamsko obrazloženje. Od takve nove misli koristi necemo imati samo mi vec i muslimani u drugim dijelovima svijeta jer ce razumjeti našu argumentaciju i razloge naših postupaka. Oni to žele i s nadom gledaju u Sarajevo. Ali neće dugo ako im uskoro nešto ne ponudimo. Zato ono što pišemo i govorimo mora biti prevodivo makar na arapski i engleski jezik. Nije dovoljno kazati: rekao profesor Đozo vec moramo iznijeti njegove argumente u terminima koje muslimani Evrope i svijeta razumiju. Pitanje je, dakle: mogu li, naprimjer, studenti FIN-a koje školujemo argumentirano pobiti 'vehabijska' i ponuditi našim muslimanima druga tumacenja istih ajeta i hadisa? I još važnije, mogu li oni našim mladima ponuditi alternativu? Je li moguće da je naš najjaci argument u raspravi sa 'vehabijama' onaj kojeg su iznosili mekanski mušrici Poslaniku Muhammedu, a.s.: «tako smo našli naše pretke da rade»? Kao i u svakom dijalogu, i u ovom ne moramo nužno prihvatiti ali trebamo poštovati drugacija mišljenja i stavove ako su oni legitimni u islamskoj metodologiji. Konacno, dijalog vodimo i sa dojucerašnjim ubicama naše djece pa nema razloga da to ne ucinimo i sa 'vehabijama'.

Šesto, 'vehabizam' u BiH je i politicko pitanje par excellance. Nijednog trenutka ne bismo smjeli zanemariti politicke aspekte ovog pitanja. Jedan takav aspekt, onaj po kome 'vehabije' mogu u konacnici da nam svima priskrbe epitet terorista, je cesto prisutan. No, onaj drugi, koji se odnosi na ocitu manipulaciju 'vehabizmom' u cilju izjednacavanja odgovornosti tri etnicke zajednice u ratu, te na zapostavljanje važnijih problema u društvu se cesto naivno zanemaruje. Ljudski životi i sreća bi valjda trebali biti mjera stvari. Ako je tako postavimo jednostavno pitanje: koliko života su u ovoj zemlji unesrecili ratni zlocinci koji su još na slobodi, loši putevi, organizovani kriminal, droga i nacionalšovinizam, naprimjer, a koliko vehabizam? Ipak, mi smo se zabavili 'vehabizmom' i njega držimo krivim cak i onda kad je jasno da su za krivicna djela odgovorni mentalni poremećaji. Misli li to neko ako natakne opasno zvono 'vehabizma' (citaj: potencijalnog terorizma) sadašnjem Rijasetu da ga nije natakao i cijeloj IZ i svim muslimanima u BiH, a time i samome sebi i cijeloj BiH? Uvjeren sam da je citav problem medijski predimenzioniran. Zato se, valjda, i ne definira, da bi se njome moglo lakše manipulirati. Cesto mogu da razumijem zabrinutost 'anti-vehabija' ali ne i njihove metode.

Sedmo, ne cinimo greške koje zamjeramo drugima. U svojoj kritici 'vehabija' ne možemo se ponašati kao oni koje optužujemo za nepismenost, netolerantnost, demagogiju, govor mržnje i slicno. Ako ih optužujemo da su opsjednuti bradom sami ne bismo smjeli bolovati od iste bolesti. Ako ih optužujemo za *tekfir* ne smijemo ga sami ciniti ni preporucivati. Ako ih optužujemo da napadaju ljude, onda ne možemo i mi sami atakovati na neke druge ljude. Ako ih optužujemo da objavljuju pamflete, onda moramo voditi racuna o znanstvenoj akribiji naših referenci i, shodno tome, ne citirati ocito lažirane špijunske izvještaje kao znanstvene izvore. Ako ih optužujemo za prevodenje pamfleta ne možemo prevoditi, recenzirati, štampati i promovirati pristrano novinarstvo i jeftinu propagandu, jer pamflet je pamflet dolazio on iz Saudijske Arabije, Jordana ili SAD. Isto tako, dobra knjiga je dobra bila ona sponzorirana ili komercijalno objavljena. Ako im spocitavamo dogmatizam ne može nam svaka druga recenica pocinjati sa 'apsolutno'. Ako hocemo da nas se shvati kao naucnike moramo biti rigorozni u svom govoru i pisanju. Ne možemo se neodgovorno razbacivati ciframa, godinama i procentima, jer ostat cemo bez kredibiliteta. I inace, u cijeloj ovoj debati prvo su stradale cinjenice. Naprimjer, zamjenjuju se uloge u nedavnoj novopazarskoj pucnjavi, kao dokaz za 'vehabijsku' opasnost navode se postupci ljudi koje su sudovi pravosnažno proglasili psihijatrijskim slucajevima, izmišlja se da Reis ne može u ovu ili onu džamiju i slicno. Nedavno citam da su 'vehabije' krive i za nedavni rat na ovim prostorima! Aferim!

Osmo, budimo konzistentni. Naši istupi, prije ili kasnije, postat ce predmetom osporavanja. Zato u njima trebamo biti principijelni, konzistentni i nepristrani. O svim historijskim licnostima i pokretima treba suditi u kontekstu njihova vremena, pa i o Muhammedu ibn 'Abdulvehhabu. Budemo li historijske likove cijenili prema savremenim kriterijima brzo cemo zakljuciti da su Platon i Aristotel bili polupismeni, osmanski sultani ratni zlocinci, francuski revolucionari teroristi,

i tako redom. Cineci tu metodološku grešku americki su televangelisti zadnjih godina Poslanika, a. s., optužili za pedofiliju i različite ratne zločine uključujući genocid. Dalje, 'vehabijama' se često prigovara što su ubijali muslimane i rušili Osmansku državu. A koja to značajnija muslimanska vlast od hazreti Alije do danas, uključujući Osmanlije, pod ovim ili onim izgovorom, nije ratovala protiv muslimana? Ako su 'vehabije' rušile Osmanlije, šta su radili njihovi istočni susjedi stoljećima, šta je radio Husejn-kapetan Gradašević i šta su radili precima današnje jordanske dinastije sa Lorensom od Arabije u Prvom svjetskom ratu? Jacali ih sigurno nisu. Ipak našim intelektualcima, sasvim opravdano, ne spocitavamo članstvo u znanstvenim institucijama tih zemalja koje baštine naslijeđe osmanskih rušitelja i protivnika. Ako su 'vehabije' sponzorirane sa strane, šta je sa drugima? Danas svaka skupina, orijentacija i ideologija, bila ona vjerska ili sekularna, ima svoje sponzore i emisare u BiH: behaije, liberali, 'bosanski islam', sufije, šiije, evangelisti, ahmedije, homoseksualci, feministi, ... Pogledajmo samo literaturu... Ne može se samo 'vehabijama' spocitavati strano sponzorstvo. Ja sam *Novi zavjet* na bosanskom jeziku dobio na vratima svoga stana a djela radikalnog americkog evangeliste Billa Grahama dok sam šetao Ferhadijom. Materijale za tecaj *Biblije* dobivam redovno u poštansko sanduce iako tako što nisam tražio. Besplatno dobivam svaku vrstu sufijske, šiijske, selefijske i druge literature. Strana pomoc automatski ne diskvalificira neki projekat, baš kao što ga komercijalni uspjeh ne preporučuje. Postoji pomoc i 'pomoc'. Konacno, budimo iskreni: ne dijele samo 'vehabije' naše džemate vec svaka uskogrudnost i iskljucivost - vehabijska, sufijska, tradicionalna, licna, ... I ne nastoje samo oni 'zamutiti' naš lijepi 'bosanski islam'. Cak ni historijski, iskljucivost i netolerantnost nisu imali monopol 'vehabija' i njihovih predaka. Naprotiv, jedinu inkviziciju u historiji islama ustanovili su racionalisti pocetkom 9. stoljeca, a slobodu islamske misli tada odbranio je niko drugi do Ahmed ibn Hanbel. Dakle, ako je problem to što je 'vehabizam' uvezen onda moramo po tom osnovu diskvalificirati i mnoge druge ideje i publikacije. Uvjeren sam da bi takva vrsta zatvaranja bila pogubna. Malo više iskrenosti i principijelnosti ne bi naškodilo našem slucaju.

Vaše komentare pošaljite na: ahmetalibasic@yahoo.com